

CZU: 37.033-053.4

FORMAREA ELEMENTELOR CULTURII ECOLOGICE LA PREȘCOLARI*Ana TABAC*, Lidia COJOCARI***Instituția preșcolară nr.179, mun.Chișinău
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

Formarea elementelor culturii ecologice implică formarea unui sistem individualizat de valori ecologice în corespundere cu tendințele noii societăți, axându-se pe o gândire și atitudine centrată pe promovarea unui mediu natural propice vieții și dezvoltării spiritului de responsabilitate față de mediu, prin combinarea metodelor clasice și a celor interactive. La copiii de vârstă preșcolară formarea elementelor culturii ecologice vizează mai mult formarea deprinderilor și a trăirilor afective.

Cuvintele-cheie: copii de vârstă preșcolară, cultură ecologică, metode.

TRAINING OF ECOLOGICAL CULTURE ELEMENTS TO PRESCHOOLE

Trening the ecological culture elements involves the formation of an individualized system of ecological values in line with the trends of the new society, focusing on thinking and centered attitude on the promotion of a natural environment favorable to life and the developing the spirit of responsibility towards the environment, through the combination of classical and interactive methods. At preschool age, the formation of ecological culture elements the formation of organic culture elements aims more training skills and affective feelings.

Keywords: preschool children, ecological culture, methods.

Introducere

Impactul contemporan dintre societate și mediul înconjurător a generat noi cerințe față de personalitatea umană. Trăim într-un mileniu în care omenirea trece prin transformări ample la toate nivelurile vieții. Aceste transformări se caracterizează nu doar prin beneficii aduse oamenilor, dar și prin repercusiuni și modificări negative, care se răsfrâng în mod direct asupra mediului înconjurător.

În prezent, omenirea a conștientizat o serie de probleme grave, cum ar fi: poluarea mediului, limitarea resurselor și rezervelor naturale, creșterea demografică, încălzirea globală, pandemiile etc. Acestea au depășit domeniul de competență al specialiștilor, constituind obiective majore în problematica lumii contemporane. Degradarea mediului capătă formă continuă, fiind în totalitate rezultatul intervenției omului, dar și al unei crize ce ține de lipsa culturii, a unei culturi ecologice a civilizației moderne [1].

De aceea, omenirea caută soluții pentru prevenirea unora dintre problemele mediului și pentru crearea unui mediu echilibrat și propice vieții.

Pregătirea omului în sprijinul ocrotirii naturii și cu un acut simț al responsabilității față de problemele mediului înconjurător trebuie să înceapă încă din frageda copilărie. Acest lucru se datorează receptivității copilului și dorinței lui nestăvilite de a studia tot ce e în jurul său. Sensibilizându-i pe copii și făcându-i să privească cu atenție mediul înconjurător, punem baza unui comportament pozitiv ecologic durabil față de natură.

Vârsta copilăriei este cea mai propice pentru demararea activităților pentru educația de mediu și trebuie să fie rezultatul unui lucru în echipă, la care își aduc aportul familia, prietenii, instituțiile de învățământ, administrația locală.

Fenomenul culturii ecologice a fost studiat de mai mulți cercetători: N.Dejnicova, L.Ivanova, E.Clemeașova. În Republica Moldova, cultura ecologică din perspectiva formării a fost cercetată de E.Buzinschi (2002), cu referire la vârsta preșcolară mare [2].

Conform concepției expuse de L.Pecico, cultura ecologică include: cultura activității cognitive a copiilor prin cunoașterea experienței omenirii în interacțiunea om-natură, ca bază de valori naturale; succesul acestei activități rezidă în formarea atitudinilor durabile ale personalității față de natură în baza formării capacităților de a lua decizii alternative; cultura muncii; rezultatul muncii trebuie să dispună de categorii de utilizare duble ce nu ar dăuna naturii în urma realizării; cultura comunicării spirituale cu natura.

Cultura ecologică în preșcolăritate înseamnă a învăța copilul să înțeleagă necesitatea păstrării și ocrotirii naturii, să perceapă că fiecare acțiune asupra naturii trage după sine efecte pozitive sau negative care, la rândul lor, ne influențează și pe noi, fie în mod benefic, fie sunt în detrimentul nostru [3].

Menționăm că copiii sunt mai ușor de modelat, datorită sensibilității și receptivității lor. Copiii sunt mereu curioși și doritori de a cunoaște tot ce se află în jurul lor. Formând la copii elemente ale culturii ecologice prin acțiunile directe cu natura, ei îi descifrează tainele, înțeleg importanța acesteia și necesitatea de a o păstra sănătoasă și pentru generațiile viitoare.

Scopul cercetării: cuantificarea modalităților de formare a elementelor culturii ecologice la preșcolari.

Material și metode

În investigații au fost implicați 28 de copii cu vârsta cuprinsă între 5 și 6 ani. Pentru realizarea cercetării au fost folosite următoarele metode: observația, analiza produselor activității copiilor, conversația, experimentul pedagogic.

Rezultate și discuții

Formarea elementelor culturii ecologice reprezintă numai un prim pas al unui proces, a cărui finalitate ar trebui să fie transformarea participanților în persoane judicioase și motivate cu o cultură ecologică. K.Coyle [4] menționează că formarea adevăratei culturi ecologice necesită timp, deoarece atingerea ei nu poate fi realizată cu ajutorul unui „cuptor educațional cu microunde”. Există mai multe etape care trebuie parcurse obligatoriu pentru a atinge nivelul culturii ecologice:

- *conștientizarea* – cunoașterea existenței unei probleme și a importanței acesteia, fără însă a fi familiar cu complexitatea sa, implică o dorință de acțiune limitată;
- *consecvența în conduita personală* – înțelegerea anumitor subiecte mai accesibile cu privire la problemele de mediu, care se reflectă în modificări de comportament, dar nu necesită o cunoaștere detaliată a situației;
- *cultura ecologică* – rezultatul unui program amplu de educație ecologică, pe parcursul căreia participantul progresează de la stadiul de înțelegere profundă la dezvoltarea unor competențe, ajungând în final la dorința și capacitatea de a acționa.

Pe lângă toate acestea, cultura ecologică presupune și existența unei identități individuale și colective. Prin procesul educațional de redescoperire a valorilor patrimoniului natural și cultural al unei zone, unul dintre obiectivele obligatorii ale educației ecologice este angrenarea individului și a comunității într-un proces de autocunoaștere [5].

Cercetările, pe parcursul istoriei, au demonstrat că omul nu se naște ființă culturală. Ea urmează să devină pe parcursul creșterii și dezvoltării sale, constituind un proces complex, care trebuie să înceapă de timpuriu. Această devenire se realizează prin perceperea și înțelegerea, încă din copilărie, a mediului înconjurător în care omul este parte componentă și care este un mediu plin cu valori culturale.

W.Brunner [6] menționează că cultura ecologică se manifestă prin exprimarea atitudinii grijulii față de resursele naturale în scopul protecției și conservării acestora. În viziunea lui A.Teleman [7], cultura ecologică este o finalitate a educației despre mediu și vizează dezvoltarea responsabilității față de mediu, motivația de a participa la activități de îmbunătățire a mediului prin promovarea unui stil de viață compatibil unui mediu natural sănătos și propice vieții. Conform altor opinii [8, 9], cultura ecologică se manifestă prin atitudine grijulie față de natură, prin executarea unor măsuri ce vizează păstrarea și îmbunătățirea mediului.

Astfel, analizând conceptele ce se referă la ecologie, educație ecologică, cultură, putem afirma că cultura ecologică reprezintă un sistem de valori care vizează elemente atitudinale și comportamentale adecvate în mediul natural, în scopul protejării și păstrării acestuia.

Cultura ecologică cuprinde următoarele componente [10]: *componente cognitive* – idei, cunoștințe, opinii despre mediu; *componente axiologice* – valori, modele de comportamente, atitudini, convingeri ce vizează ocrotirea și protejarea mediului; *componente normative* – norme, regulile care reglementează cadrul legal; *componente simbolice* – simbolurile sau semnele convenționale asimilate prin educație și care dobândesc înțeles prin consens social (cuvinte, imagini vizuale, obiecte).

Formarea elementelor culturii ecologice are ca scop formarea culturii ecologice, care vizează conștiința ecologică și comportamentul adecvat în natură. N.Vrednic [9] vorbește despre cultura ecologică ca fiind un imperativ al timpului în care trăim, întrucât constituie una dintre problemele primordiale cu care se confruntă omenirea. Astfel că a căpătat sensul de o nouă tendință în mentalitatea și comportamentul uman, care la un moment dat a început a se manifesta prin indiferență față de natură, prin nihilism și analfabetism ecologic.

Prin urmare, formarea culturii ecologice, care are la bază formarea elementelor culturii ecologice, este un proces deloc simplu, care implică formarea unui sistem individualizat de valori ecologice în corespundere cu tendințele noii societăți și care ar determina restabilirea bunelor practici și maniere ce țin de protecția mediului.

Încă de la vârstă mică copiii trebuie să învețe să respecte legile naturii, să înțeleagă necesitatea protejării mediului, cum să contribuie la refacerea naturii prin menținerea curățeniei și îngrijind frumusețea ei oriunde s-ar afla, să înțeleagă că ocrotind natura se ocrotesc pe ei înșiși. Astfel că grădiniței, alături de familie, îi revine rolul de a educa copiii în spiritul ocrotirii naturii și de a le forma deprinderi și atitudini de comportament adecvat în natură și față de natură.

Pentru determinarea nivelului de cunoaștere a mediului și ocrotirea lui am aplicat testarea, iar în calitate de instrument de evaluare – fișe de lucru, în concordanță cu particularitățile etative și curriculum. Fiecărei fișe i s-a atribuit un anumit punctaj, care corespundea cu o acțiune logică a preșcolarului. Acestea au inclus mai multe sarcini: observă și comentează cum se distruge natura vie; colorează plantele și argumentează cum le vei ocroti; taie cu o linie intrusul, argumentează; ajută autospeciile să ajungă la destinație; colorează cercul în dreptul imaginii care indică acțiuni de protecție a naturii; încercuiește imaginile în care copiii procedează incorect; povestește cum trebuie protejată natura. Punctajul maximal al tuturor fișelor a fost 34 de puncte.

Astfel, analizând rezultatele testării exteriorizate de copii în concordanță cu nivelurile cognitive, elaborate în baza descriptorilor de performanță, am constatat următoarele:

- 17,85 % din copii au exteriorizat un nivel superior. Ei pot să observe și să comenteze, în baza imaginilor, cum se distruge natura vie; să numească plante și animale pe cale de dispariție din țara noastră; să coloreze corespunzător florile; să propună soluții creative de ocrotire a plantelor rare, a naturii în general;
- 57,14% din copii au exteriorizat un nivel mediu. Ei pot să argumenteze mai superficial imaginile ce demonstrează distrugerea naturii înconjurătoare; cunosc unele plante și animale din Cartea Roșie; pot identifica acțiunile de ocrotire a naturii deosebindu-le de cele de pericol, dar întâmpină dificultăți la argumentarea deciziilor;
- 25,0% din copii au exteriorizat nivel inferior. Ei cu greu descriu situația de pericol pentru natură redată în imagini; cu greu identifică plantele rare din țara noastră; depistează intrusul din șirurile date, dar fără să explice alegerea; întâmpină dificultăți în propunerea unor soluții de ocrotire a naturii la general.

Pentru o analiză mai detaliată, calitativă a rezultatelor, datele au fost plasate într-un centralizator, ceea ce ne-a permis să descriem clar situația fiecărui copil, estimând cunoștințele și lacunele lui. Datele reflectate în centralizator pe verticală ne-au oferit informații despre punctele realizate la fiecare item: la fișa 1 s-au realizat 221 de puncte din maximum 336, la fișa 2 s-au obținut 217 puncte din maximum 336, iar la fișa 3 s-au obținut 215 puncte din maximum 280 de puncte.

Totalul maxim de puncte ale testului l-am calculat înmulțind numărul de preșcolari (n=28) cu punctajul maxim al testului (34), deci 952 de puncte. Din acest total au fost realizate 653 de puncte, ceea ce reprezintă un procent de realizare de 68,59%, iar procentul de nerealizare este de 31,42% și vizează lacune în ceea ce privește elementele culturii ecologice formate la copii.

Preșcolăritatea este etapa inițială de formare a personalității umane. Formarea culturii ecologice trebuie inițiată la o vârstă cât mai timpurie. Obiectivul principal al educației ecologice rezidă în formarea inițială a elementelor culturii ecologice; formarea unei atitudini corecte a copilului față de natura înconjurătoare, față de sine și oameni ca parte componentă a naturii. Copiii învață cum se stabilesc legăturile între natura vie și natura moartă, care este relația unui organism viu cu mediul de existență, cum are loc adaptarea la acesta. Ca obiectiv se impune și studierea influenței naturii asupra activității umane, care este asociată cu utilizarea resurselor naturale, poluare, protecția mediului.

La copii apare încrederea în sine. De rând cu dorința lor de a acționa de sine stătător, apare și dorința de a se conforma cu cerințele adulților – să fie buni. Acțiunile copiilor în orice activitate îmbracă un caracter intenționat. Există o orientare spre un anumit model, iar primele reprezentări referitoare la mediu sunt formate sub influența unor modele de comportament adecvat. Sub influența adulților la copii apare dorința de a face ceva folositor pentru alții, pentru plante și animale.

Prin urmare, preșcolarii au un șir de particularități de vârstă specifice, dar numai utilizate corect pot fi eficiente în realizarea formării elementelor culturii ecologice. Printre acestea menționăm [7]:

- *sesizarea globală a naturii* – la această vârstă copilul nu se separă pe sine însuși de mediul înconjurător; el nu știe ce îi aparține lui și ce nu; pentru el natura e ceva „foarte departe”, cu vârsta această particularitate se pierde;
- *animismul* – procesul când obiectele neînsuflețite din natură sunt percepute de către copii ca ființe vii;
- *egocentrismul* – omul, copilul este centrul întregii lumi și toate obiectele din natură există pentru a ne fi nouă bine;

• *percepția emoțională a mijloacelor ilustrative viu colorate* – la copiii de vârstă preșcolară predomină percepția ilustrativ-emoțională a naturii, până la 8 ani la copii predomină activitățile conduse de emisfera dreaptă; copilul percepe, gândește prin imagini, chipuri și doar la 8-10 ani începe să se dezvolte gândirea abstractă; de aceea, educatorii trebuie să utilizeze cât mai multe materiale didactice, imagini viu colorate.

Formarea elementelor culturii ecologice la preșcolari presupune un proces complex, care cere multă muncă, selectarea celor mai optime metode și forme specifice educației în preșcolaritate, accentul fiind pus preponderent pe formarea deprinderilor și a trăirilor afective, decât pe obținerea cunoștințelor. Astfel, la etapa de formare a experimentului în cadrul activităților cu copiii am aplicat metode tradiționale și activ-participative. Ori de câte ori a fost posibil, copiii au fost puși în situația de a acționa, a reacționa, de a manifesta atitudini. Copiii au fost încurajați să ia parte la activități în aer liber: grădinărit, excursii în natură, acțiuni de salubritate și altele.

În cadrul experimentului de control am aplicat aceleași teste și am constatat o îmbunătățire a descriptorilor de performanță exteriorizată de copii, vizată de componența procentuală a nivelurilor cognitive (superior – 32,14%; nivel mediu – 64,28% și nivel inferior – 3,57%). Deci, în urma aplicării traseului metodologic de formare a elementelor culturii ecologice s-a constatat o îmbunătățire a performanțelor copiilor atât la nivel cantitativ, cât și calitativ (cu 20,4% comparativ cu etapa de constatare).

Concluzii

Ocrotirea naturii, păstrarea echilibrelor biologice din ecosisteme trebuie să constituie o preocupare a fiecărui om, începând încă de la vârste fragede. Copilul manifestă o curiozitate senzorială în plină dezvoltare și, dacă știm să-i prelungim această curiozitate, ea devine suportul dorinței de cunoaștere.

Formarea elementelor culturii ecologice implică formarea unui sistem individualizat de valori ecologice în corespundere cu tendințele noii societăți și care determină restabilirea bunelor practici și maniere ce țin de protecția mediului. Formarea elementelor culturii ecologice la preșcolari se axează pe o gândire și atitudine centrată pe promovarea unui mediu natural propice vieții și dezvoltării spiritului de responsabilitate față de mediu. Elementele culturii ecologice la copii trebuie formate din cea mai fragedă copilărie, stimulându-le motivația de a studia de sine stătător natura. Utilizarea formelor și metodelor cât mai variate în formarea culturii ecologice ajută copiii să devină inventivi, să găsească soluții, să scoată la iveală probleme, să exerseze imaginația pentru a da o mână de ajutor la rezolvarea problemelor comunității.

Referințe:

1. GÎNJU, S., TELEMAN, A. *Educație ecologică*. Chișinău: UPS „I.Creangă”, 2014. 142 p.
2. BUZINSCHI, E. *Formarea culturii ecologice la copiii de vârstă preșcolară mare*: Atoreferatul tezei de doctor în pedagogie/UPS „Ion Creangă”. Chișinău, 2002. 21 p.
3. GORINCIOI, V. Educația ecologică a elevilor prin dezbateri. În: *Didactica Pro*, 2003, nr.6(22), p.41-44.
4. COYLE, K. *Environmental Literacy in America. What Ten Years of NEETF/Roper Research and Related Studies Say About Environmental Literacy in the U.S.*, Washington D.C., The National Environmental Education and Training Foundation, 2005.
5. GÎNJU, S. Valorile educației ecologice și pentru protecția mediului. În: *Univers Pedagogic*, 2012, nr.2, p.78-81.
6. BRUNNER, W. *Ecologic! Educația ecologică: metode și exemple*. Chișinău: Elan Poligraf, 2005. 72 p.
7. TELEMAN, A. Educație ecologică prin activități de explorare/investigare a mediului în cadrul disciplinei „Științe” în clasele primare. În: *Didactica Pro*, 2010, nr.2, p.46-52.
8. JURAT, S. *Educația ecologică a preșcolarilor*. Chișinău: Lumina, 1996. 128 p.
9. VREDNIC, N. Formarea conștiinței ecologice – imperativ al timpului. În: *Didactica Pro*, 2003, nr.6 (22), p.7-9.
10. ANDON, C., HAHEU, E. și al. *Teoria și metodologia familiarizării preșcolarilor cu natura*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2014. 251 p. ISBN 978-9975-46-216-7

Prezentat la 25.09.2017